

KRONIKA.

XVII. umetnostna razstava v Ljubljani. Maj—junij 1920. Sredi maja se je odprla v Jakopičevem paviljonu umetnostna razstava, kakršne nismo zadnja leta videli nobene pri nas. Značilen za to zanimivo razstavo je neutajljivi dih sveže mladosti, ki veje iz razstavljenih del. Razstava je pokazala, da naša moderna ni obstala sredi pota, da ni okostenela v kakem čisto formalističnem impresionizmu, temveč da se logično razvija naprej. Postalo je očitno tudi dejstvo, da ima slovenska upodabljajoča umetnost obilo podmladka, ki obeta najboljše. Mladina je pričela graditi na temelju, ki so ga postavili stari in graditi hoče v njihovi smeri; ona ve, da z ustvarjanjem naravi čim sličnejših podob in s podajanjem subjektivnih trenutnih impresij namen upodabljajoče umetnosti še davno ni dosežen. Od naturalizma stremi preko impresionizma k ekspresionizmu. Ta pa ji ni „šola“, temveč duševna smer. *Ali. Gusišove smer "ni šola"?*

Razstavilo je dvaindvajset umetnikov približno poldrugsto del, izvečine slike in grafična dela, pa tudi neobičajno mnogo plastik. Med temi jih je nekaj v pristnem materialu, posebno v lesu.

Prvo mesto na razstavi zavzema *Fran Tratnik*. Razstavil je nad dvajset umotvorov, med njimi par starejših, večinoma pa dela poslednje dobe, ki kažejo njegov razvoj od grafike k oljnati sliki. Tratnik je naš prvi ekspresionist in to v najboljšem pomenu te tako napačno umevane in toli zlorabljene besede. Umetnik v njegovem smislu je apostol resnice in lepote, izvirajoče iz umetnosti, ki je resnica sama, vlita oblikam narave. S to izbrano kolekcijo je pokazal jasno svoje dosledno umetniško stremljenje po čim adekvatnejšem izrazu svojih notranjih doživetij. Zunanja vidna forma mu je v svojih slučajnih oblikah samo še sredstvo za upodabljanje notranje resnice, nikdar edini namen. Zato žari skrito v njegovih figurah bogato življenje, zenostavljeno in potencirano. Njegove slike osvajaajo z globočino zasnove, s svojo iskrenostjo in s toploto harmoničnega tona, njegova grafična dela so dokaz umetnikove oblikovalne dovršenosti in popolnega obvladanja tehnike. S to razstavo je Tratnik tudi formalno zavzel tisto mesto v slovenski upodabljajoči umetnosti, katero je dejansko že zavzemal.

Večno mlad je *Rihard Jakopič*, duševni vodja naše moderne. Razstavil je žalibog le dvoje nedovršenih del, ki zadoštujeja sicer, da zaslutimo novo smer, kamor pelje pot njih stvaritelja, vendar nam ne moreta podati prave podobe njegovega hotenja. Čimdalje jasnejše se kaže tudi pri tem poetu-koloristu odpor proti samo-impresionizmu, zdrava reakcija zoper izključni kult barve in luči. Jakopič hoče povedati mnogo več, nego samo sanjati v barvnih fantazijah, podati hoče bistvo predmetov in svoje, z barvo izraziti vse tajne slutnje, ki mu neizražene vznemirjajo notranjost.

Nekako vez med starimi in mladimi tvori kipar *Ivan Napotnik*. Našim ljudem je, živeč v tujem veleni mestu, ostal neznan. Zato je učinek te zbirke z veliko ljubeznijo do materiala iz lesa izrezanih skulptur, tem popolnejši. Umetnik docela obvlada tehniko lesorezbe, iz priljubljene snovi izvabi vse njene značilnosti, pozna svoj material in ga ume oživiti. Napotnikove skulpture so modelirane s sigurno roko, so čisto telesno občutene in izvršene in v resnici plastične. Karakterističen

je zanj čisto poseben, značaju lesa prilagoden širokopotezen humor. V razdelitvi mas in naravni eleganci kontur spominjajo njegovi bohotni akti na daljne baročne vzore, a produševljene in rafinirane. Izraz mogočnega življenja, dosežen s harmonično ritmiko njihovega gibanja, dela Napotnikove figure resnične in žive.

Izmed mladih so nam imena *B. Jakaca*, *V. Pilon* in *Fr. Zupana* v dobrem spominu.

Nekaj novega, svežega je s svojimi portreti prinesel v slovenski hram umetnosti mladi slikar *Gojmir A. Kos*. Njegov veliki damski portret upravičeno zbujala senzacijo: s svojo čisto moderno koncepcijo, točno karakterizacijo in smotreno stilizacijo priča o nedvomnih zmožnostih svojega avtorja.

Kipar *Fran Kralj* je izrazita osebnost, samosvoj in trpek v svoji jaki umetnosti. Spominja v marsičem na Tratnika, le da je ta nežnejše narave. Tudi Kralj je izšel iz tistega prvotnega, zlahkega ekspresionizma, ki je komaj poznal to ime, ko se je dvignil zoper goli optični formalizem impresionistov, ki so pozabili svoje svetle vzore. Ti ekspresionisti so šli, da podajo resničnost predmetov, ne samo njih varljivega vnanjega lica, da ustvarjajo od znotraj navzven. Zato jim je resnica posledni cilj. Tudi Kralju ni mar sličnost in naravna podobnost, niti obče veljavna „lepota“. Ustvaril si je bitja po svojih kánonih, in lepoto, ki je v vsem živem. Umetnik brez obotavljanja pretirava, poudarja in izpreminja telesna razmerja, da z njimi naznači globlji pomen svojih skulptur. Veličina plastike je v relaciji njenih delov, ne v količinah. Značilnosti objekta zgrabi z večjim očesom in jih porablja v čim točnejšo karakterizacijo. Njegovi reliefi pričajo o obvladanju prostora in večji razdelitvi mas, v lesorezbah pa je umetnik dokumentiral iskreno občutje z ubornimi, skoro bi rekel primitivnimi izraznimi sredstvi, ki kažejo ne malo smisla za celotni dekorativni vtis.

Iste lastnosti opazimo na delih njegovega mlajšega brata, samo da je *Anton Kralj* krenil še dalje na levo. S še večjo suverenostjo podreja naravne oblike umetniškim zahtevam koncepcije. Svojim vizijonarnim likom daje lastne estetske zakone, ki jim uravnavajo bitje in določajo smer. Notranjost prekipeva nemirnih obrazov, ki burno silijo k izrazu. Zato je v njegovih skulpturah toliko utripajočega življenja, ki jim daje upravičenost in jih dela zaključene v sebi. Anton Kralj ni naturalist, ustvarja iz predstav, njegovo delo ni virtuosno igranje z oblikami, ni goli artizem, temveč čutni izraz človeških strasti in čustev, ki gibljejo umetnikovo dušo. Mladi umetnik je prejel odločilne impulze od svojega brata, posebno v čisto formalnem pogledu, vendar pa njegova plastična in slikarska dela izpričujejo, da ima sam nenavadno silno iskrenost izraza, veliko kompozitorno moč, izrazit dekorativen talent in kar je za umetnika poglavitno, krepko osebnost, zaključeno in dovršeno, ki daje njegovim tvorom značilno, individualno noto, katere tudi posamezni tuji vplivi ne morejo zabrisati.

Slovenska upodablajoča umetnost je stara komaj eno človeško življenje. Začela je z modernim duhom, ki ga je Evropa prinesel impresionizem, oblikovala ga je in presnovala. Ni naključje, da ravno v teh naših neustaljenih dneh, negotovih svojega pomena in važnosti za bodočnost, preboleva prvo svojo razvojno stopnjo. Mladina je, ki kliče na plan. In ko kipi vroča kri mladim, polnim smelih načrtov, vre tudi v starih, ki so si ohranili svežost duha in mlado ustvarjačo silo. V tem je najboljša garancija uspeha.

K. Dobida.